

Stille onzichtbare streng

Oratie uitgesproken door

Prof. dr. Jos J.L. Gommans

bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar op het gebied van de
Koloniale Geschiedenis en de Wereldgeschiedenis
aan de Universiteit Leiden
op vrijdag 1 juni 2012

Universiteit Leiden

*Mijnheer de rector magnificus,
zeer gewaardeerde toehoorders,*

“*Auf die Schiffe, ihr Philosophen!*”, zo sprak Friedrich Nietzsche, nu bijna anderhalve eeuw geleden. Als nieuwe hoogleraar voor de koloniale geschiedenis en de wereldgeschiedenis voel ik mij meer dan ooit tevoren aangespoord door zijn oproep. Het is een oproep om op te breken, het bekende achter ons te laten, immers: “Er is nog een andere wereld te ontdekken – en meer dan een!”¹ Het idee van een geestelijke *Aufbruch* past bij een gelegenheid als deze: de nieuwe hoogleraar steekt van wal en mag kond doen van zijn nieuwe missie. De geschiedenis laat zien dat dergelijke *Aufbrüche* tot heel uiteenlopende en soms zeer verrassende uitkomsten kunnen leiden. Wordt dit verschijnsel niet heel fraai aangeduid met de term serendipiteit; de term die voortkomt uit het verhaal van de drie Indische prinsessen die op hun zoektocht naar het eiland Serendip – de oude Perzische naam voor het huidige Sri Lanka – allerlei toevallige en onverwachte ontdekkingen doen?² Een bekend voorbeeld van een dergelijke *Aufbruch* is de zeereis van Johann Gottfried Herder (1744-1803). Als jonge *self-made* intellectueel stak hij op 23 mei 1769 in het Letse Riga van wal. Zijn enige doel: “de wereld van mijn god van meerdere kanten te leren kennen.” Het was een naïef verlangen, ingegeven door het bewustzijn dat een nog vrijwel onbekende wereld aan zijn voeten lag om ontdekt te worden. Met zijn ongewisse zeereis wilde Herder het zekere en vaste achter zich laten. Hij wilde afstand en verte creëren om over nieuwe projecten te kunnen nadenken. De kust was nog maar nauwelijks uit het zicht verdwenen, of Herder stak nu ook geestelijk van wal:

Welch ein Werk über das Menschliche Geschlecht! den
Menschlichen Geist! die Cultur der Erde! aller Räume!
Zeiten! Völker! Kräfte! Mischungen! Gestalten! Asiatische
Religion! und Chronologie und Policei und Philosophie!
Aegyptische Kunst und Philosophie und Policei! Phöni-
cische Arithmetik und Sprache und Luxus! Griechisches
Alles! Römisches Alles! Nordische Religion, Recht, Sitten,

Krieg, Ehre! Papistische Zeit, Mönche, Gelehrsamkeit! Nor-
disch asiatische Kreuzzieher, Wallfahrer, Ritter! Christliche
Heidnische Aufweckung der Gelehrsamkeit! Jahrhundert
Frankreichs! Englische, Holländische, Deutsche Gestalt!
– Chinesische, Japonische Politik! Naturlehre einer neuen
Welt! Amerikanische Sitten u. s. w. – – Grosses Thema: das
Menschengeschlecht wird nicht vergehen, bis daß es alles
geschehe! Bis der Genius der Erleuchtung die Erde durch-
zogen! Universalgeschichte der Bildung der Welt!³

Van Herders ambitieuze wereldreis kwam uiteindelijk weinig terecht. Niet langs de verre stranden van Amerika, Afrika en Azië, maar in het Bretonse Nantes besloot hij om toch maar veilig aan wal te gaan. Een jaar later in Straatsburg, zou zijn ontmoeting met Goethe het begin van de Europese Romantiek markeren.⁴ Met zijn voorgenomen ontdekking van de wereld, had Herder vooral zichzelf ontdekt. Na hem zouden vele historici hem volgen en werd de door velen voorgenomen wereldgeschiedenis gereduceerd tot de geschiedenis van Europese natiestaten, zij het thuis of in hun overzeese gebiedsdelen. De rest was *gefundenes Fressen* voor de Oriëntalistiek, of kan het erger: het Oriëntalisme.

Een *Aufbruch* kan overigens ook tot helemaal niets leiden zoals in het schrijvende geval van Slauerhoffs “ontdekker” en zijn vergeefse verlangen naar het onbekende land waarvoor hij scheepging.

Maar toen het lag ontdekt, leek het verraad.
Geen stille onzichtbare streng verbond hen tweeën.
Hij wilde het weer verheimelijken – te laat:
Het lag voor allen bloot. Hem bleef geen raad
Dan voort de varen, doelloos, desolaat
En zonder drift – leeg, over leege zeeën.⁵

Met deze pijnlijke waarschuwing in het achterhoofd, wil ik tijdens dit openingscollege uw welwillende aandacht vragen voor weer een andere *Aufbruch*, ditmaal geheel volbracht en met een

bedoelde uitkomst. Van Leiden en Riga leid ik u naar Adinapur in Afghanistan, alwaar in januari 1505, een jonge boekanier, 21jaar oud, oostwaarts trekt om Hindoestan te veroveren. Je bent jong en je wilt wat! Zijn naam: Zahid-ud-Din Muhammad Babur. Net als Herder twee en een halve eeuw later, neemt ook deze afstameling van de beroemde wereldveroveraars Dzjengis Khan en Timoer Lenk afscheid van zijn eigen vertrouwde wereld: in zijn geval, van de overwegend nomadische wereld van Transoxanië. Rondom Adinapur, in het Afghaanse overgangsgebied naar India, ondergaat de Turkse jongeling iets van een cultuurschok wanneer hij zich verbaast over “het gras, de bomen, de dieren, de vogels, de gewoontes en gebruiken van de mensen”.⁶ Alles is nieuw voor hem en onbekend maakt onbemind. Buiten de omgekende rijkdommen die er in India te halen zijn, kan Babur maar weinig waardering opbrengen voor deze nieuwe wereld.

4

De mensen van Hindoestan hebben geen schoonheid; het ontbreekt hen aan gezelligheid, sociaal verkeer, karakter of aanleg, stedelijkheid, geen edel- of ridderlijkheid. In de kunst en de ambachten ontbreken ordening, proportionaliteit, recht- en rechthoekigheid. Er zijn geen goede paarden,⁷ geen goede honden, geen druiven, geen meloenen of eersteklas vruchten, geen ijs of koud water, in de bazaars is er noch fatsoenlijk brood noch gekookt voedsel, er zijn geen badhuizen, geen islamitische scholen.

En alsof het allemaal nog niet erg genoeg was, er ontbraken ook nog eens “kaarsen, toortsen of kandelaars” om de Indische duisternis te verlichten.⁸ Juist in deze voor hem zo vreemde en ver-guisde wereld, zal Babur enkele jaren later een imperium stichten dat nog eeuwenlang zou standhouden.

Babur was het allemaal anders gewend.⁹ Tot dan toe bestond zijn succesformule uit de camaraderie en de vriendschap van zijn volgelingen. De voortdurende plundertochten en jachtpartijen schiepen een sterke onderlinge band tussen de bendeleider en zijn talentvolle bendeleden die samen de buit verdeelden. Altijd maar onderweg op zoek naar een nieuw koninkrijk – Transoxanië telde helaas meer

koninkrijken¹⁰ – waren er talloze gelegenheden waar Babur zich even met zijn kieskeurig geselecteerde vertrouwelingen kon terugtrekken om onder het genot van veel, heel veel drank en andere hallucinerende middelen, zoals *majum*, te genieten van het al maar veranderende landschap. Of zoals Babur het zelf ergens weer heel nuchter uitdrukt: “gedurende die dagen hebben we meest gedronken en genoten we tijdens de drinkdagen ochtendborrels, op onthoudingsdagen hadden we *majum*-feesten.”¹¹ Dat onder invloed van de *majum* en andere partydrugs dat landschap soms wel heel rare contouren vertoonde – Babur spreekt ergens van een landschap vol met paarse en gele bloemen die overal reguliere zeshoeken vormden – mag een generatie die is opgegroeid met en na *Lucy in the Sky with Diamonds* niet verbazen.¹²

Maar de vraag dringt zich op: hoe was juist deze Turkse jongeling in staat om dat immense Mughalrijk op te richten? En wellicht nog belangrijker: hoe wisten hij en zijn nakomelingen dit rijk langer dan drie eeuwen bij elkaar te houden? Met die laatste vraag mag ik mij de komende jaren in het kader van het NWO-Horizon project over *Eurasian Empires* intensief bezighouden.¹³ Het vooruitzicht om dit in de camaraderie van de inspirerende collega’s Jeroen Duindam, Peter Rietbergen en Maaïke van Berkel, alsmede twee postdocs en zes promovendi, te mogen blijven doen, is uiterst aantrekkelijk. Ik ben er met hen van overtuigd dat de vergelijking van vroegmoderne Euraziatische rijken een onmisbare benadering vormt om deze rijken, ieder voor zich en in samenhang met elkaar, beter te verstaan. Als uiterst bescheiden bijdrage in de discussie hierover, wil ik hier alvast een eerste aanzet geven voor een vergelijkend onderzoek naar de tuin als middel van imperiale cohesie.

Dit voert mij terug naar het frontiergebied rondom Adinapur. Precies op de plek waar hij in 1505 zijn cultuurschok had beleefd, stichtte Babur vier jaar later een tuin die hij veelzeggend *Bagh-i Wafa*, de “Tuin van Trouw”, noemde. Planten uit alle windrichtingen werden naar deze tuin aangevoerd en van daaruit weer verspreid. Zo liet hij er granaatappelbomen uit het noorden en bana-

nenbomen uit het zuiden planten en liet hij van hieruit suikerriet naar Badakhshan brengen.¹⁴ Net als de honderden andere tuinen die Babur en zijn nakomelingen nog zouden aanleggen, was de tuin bij uitstek een middel om de eigen wereld in de veroverde gebieden te reproduceren. Te midden van het zo “wanordelijke” India vormden de Mughal tuinen herkenbare enclaves van orde en symmetrie. Al die zaken die Babur in India zo miste, konden in de tuin alsnog gerealiseerd worden. Dit was Transoxanië in het klein. Hier trok men zich met zorgvuldig geselecteerde gasten terug om te eten, te drinken, te dichten en naar muziek te luisteren. Met andere woorden: hier werden nieuwe allianties gesmeed en oude vriendschappen bestendigd. Niet in de krappe forten en citadels, maar in de door henzelf aangelegde tuinen aan de rand van de grote steden en langs de voornaamste rivieren en rijkswegen, wensten Babur en zijn nakomelingen te resideren. Hier hadden zij alle ruimte om hun tenten op te slaan, al hun pracht en praal uit te stallen, en waren ze immer paraat om overal waar nodig in het rijk in te grijpen. De tuin werd zo een integraal onderdeel van de Mughal *way of life*, een levenswijze die zich bovendien uitstekend leende om als beschavingsmodel te worden overgenomen door de autochtone rijksedelen.

De klassieke vorm van de Mughal tuin was de Perzische *charbagh*: een door kanalen met stromend water in vier vlakken gedeeld ontwerp: een microkosmos met een sterke verwijzing naar het hemels paradijs, een woord dat is afgeleid van het Perzisch *pairidaeza* dat tevens een omsloten tuin aanduidt. Maar los van alle symboliek, het leidt geen twijfel dat Babur diep geroerd was door de al maar wisselende landschappen die hij op zijn tochten onder ogen kreeg. Hij moest en zou dit vastleggen. In zijn autobiografie werden alle flora en fauna nauwkeurig geobserveerd, beschreven en ingedeeld in de categorieën (a) wilde dieren, (b) vogels, (c) waterdieren, (d) planten en (e) bloemen. Vooral de voor hem onbekende dieren die hij in India aantroef, konden rekenen op een enthousiaste beschrijving: naast de onvermijdbare olifanten en apen, was hij vooral gegrepen door de neushoorn. Even nauwgezet behandelde hij de flora zoals de hibiscus, die hij tot de mooiste Indiase bloemen rekende.

Baburs tuinen waren natuurlijk verre van uitzonderlijk voor de islamitische wereld. Hij hoefde slechts voort te bouwen op de voorbeelden van zijn Timuridische voorouders en zijn Perzische burens. Ook buiten het Turko-Perzische cultuurgebied was de tuin een bekend fenomeen, maar lijkt de politieke betekenis iets minder prominent. Het recreatieve element vinden we nog het meest terug in het pre-islamitische India waar de tuin wordt aangeduid als een plek van koninklijk vertier. Net als in de Perzische poëzie, kent de Sanskrit literatuur een rijke beeldspraak rondom de tuin en de daar welig bloeiende planten en bloemen.¹⁵ In de middeleeuwse Japanse tuin herkennen we de intens esthetische benadering van de boeddhistische tuin: een abstracte interpretatie van de natuur en het landschap. Net als een landschapsschilderij, verzamelt en concentreert de tuin de waarden die de natuur zelf verkwist. De tuin als ingelijst concentraat van de natuur is daardoor meer natuur dan de natuur zelf. De natuur wordt slechts verstaanbaar in de vorm van de tuin.¹⁶ Qua esthetiek past ook de Chinese tuin in dit beeld. Tijdens de Ming-dynastie werd de tuin echter steeds belangrijker als sociale salon en statussymbool voor de Chinese aristocratie.¹⁷

5

Al deze elementen herkennen we in meer of mindere mate in de Mughal tuin. In de Indiase context was de Mughal versie van de tuin betrekkelijk nieuw. Meer dan elders ging het hier om postnomadische simulacra die een betrekkelijk open *middleground* vormden tussen de nomadische wereld van Transoxanië en de sedentaire wereld van India. Maar meer dan louter politiek van aard, was de Mughal tuinrage een uiting van een groeiende fascinatie voor de in tuinen geobserveerde en gecategoriseerde natuur. Vanuit deze benadering krijgen de strakke lijnen van de *charbagh* iets van een welhaast Mondriaanse abstractie van de natuurlijke werkelijkheid: een suggestie die tot nader onderzoek aanleiding geeft.

Op slechts enkele meters afstand van de Leidse Hortus Botanicus is het interessant om eens te kijken in hoeverre de tuin eigenlijk een rol heeft gespeeld in de staatsvorming van Neder-

land in het algemeen en in de Nederlandse expansie overzee in het bijzonder.¹⁸ Ook Europa ontwikkelde een tuintraditie die sterk verbonden was met het idee van het paradijs dat bestond uit een omsloten terrein (*hortus conclusus*) bestaande uit een rivier die, net als in de *charbagh*, vanuit het centrum in de vier windrichtingen stroomt. De middeleeuwse associatie van de gesloten tuin met de maagdelijkheid van Maria werd onder invloed van vooral Italiaanse en later ook Nederlandse humanisten zoals Erasmus, Lipsius en Marnix van St. Aldegonde losgelaten.¹⁹ Op basis van klassieke voorbeelden, werd de tuin door Lipsius op stoïsche wijze geherïnterpreteerd als een oord waar men zich uit de wereld kon terugtrekken voor contemplatie, studie en conversatie over de hoofdthema's gemoedsrust, standvastigheid, leven en dood (*de tranquillitate, de constantia, de vita & morte*). Het was vooral in het Italië van de veertiende en vijftiende eeuw dat deze meer ideële benaderingen van de tuin samenvloeiden met de verdere ontwikkeling van de nutstuin, die vooral het kweken van medicinale kruiden tot doel had. Het eerste hoogtepunt van deze synthese tussen ideaal en nut vinden we terug in de horti aan de hoven en de universiteiten van de vijftiende-eeuwse Italiaanse stadsstaten. Via de contacten met het nauw met Italië verbonden Habsburgse hof onder de keizers Maximiliaan II en Rudolf II wist deze tuintraditie ook de Nederlanden te bereiken, alwaar dit in 1590 leidde tot de oprichting van de Leidse Hortus Botanicus.²⁰

Naar Italiaans voorbeeld en mede geïnspireerd door de ideeën van hun vriend Lipsius ontwikkelden de medicus Rembertus Dodonaeus (1517-1585) en de botanicus Carolus Clusius (1526-1609) de Leidse hortus tot een levende natuurwetenschappelijke encyclopedie waar de heelheid van Gods schepping in alle rust kon worden verzameld, geordend, benoemd en bestudeerd. Andere Nederlandse horti werden opgericht in Franeker (1589), Amsterdam (1638), Utrecht (1639), Groningen (1642), Breda (1646) en Harderwijk (1649). Hoewel taxonomie van het begin af aan een belangrijke rol speelde, was het de lange tijd in Nederland werkzame Zweedse plantkundige Carl Linnaeus (1707-1778) die tot een schijnbaar ultieme plan-

tenindeling op basis van geslachtskenmerken kwam. Als bedenker van deze zeer invloedrijke indeling, was hij een kind van een tijd waarin de "objectieve" taxonomie de natuurwetenschappen steeds meer ging domineren. Maar zoals we gezien hebben, had ook Babur al meer dan 200 jaar eerder eenzelfde neiging gehad om alles keurig in kaart te brengen.

Voorals Leiden, maar na 1682 ook Amsterdam, werden vooraanstaande internationale centra voor de botanie. Dankzij de overzeese expansie werd de Republiek de Europese verzamelplaats voor een steeds grotere variëteit aan Amerikaanse, Afrikaanse en Aziatische exotica, die niet alleen via de horti, maar ook door middel van herbaria en gedrukte prenten en boekwerken netjes werden beschreven en geordend. Dankzij de talloze uitgevers die hier te lande als paddenstoelen uit de grond rezen, kon de nieuwe kennis zich vrij snel en gemakkelijk verspreiden. Zo ontwikkelde de botanie zich van een betrekkelijk esoterische wetenschap voor louter humanisten tot een ware liefhebberij voor een veel bredere kring van geletterden, waaronder ook steeds meer Nederlandse regenten.

Wat ook zeker zal hebben meegespeeld in de bloei van de Nederlandse botanie is het opkomende protestantisme dat zich kenmerkte door een toenemende oriëntatie op de individuele exegeze van de Bijbel en de beschouwing van de natuur als dat andere boek waarin Gods schepping zich openbaarde. Het is om die reden dat juist ook een door en door religieuze groepering als de doopsgezinden, een meer dan gebruikelijk belangstelling voor tuinen en de natuur aan de dag legde. Andere protestantse bewegingen die een vooraanstaande rol speelden in het onderzoek van de natuur waren de collegianten en de zogenaamde labadisten, met als meest bekende voorbeeld uit de laatste groep de entomologe Maria Sibylla Merian (1647-1717). In het geval van de volgelingen van Jean de Labadie (1610-1674) was er bovendien sprake van een belangrijke overzeese relatie. Zo huisde de commune van de labadisten in het landgoed Waltha-state in het Friese Wieuwerd, een familiebezit van de Surinaamse gouverneur Cornelis van Sommelsdijck (1637-

1688), die zelf weliswaar geen labadist was, maar wel twee zussen in de commune had wonen. Daarnaast werden in Amerika twee filialen van de labadistische commune opgericht, een in Maryland en een in Suriname; beide kolonies waren overigens geen lang leven beschoren. Waarschijnlijk aangetrokken door de exotische dieren en planten in de Hollandse tuinen alsmede door de spectaculaire verhalen over de West in Wieuwerd, toog Merian in 1699 naar Suriname om daar met eigen ogen de daar levende planten en insecten te kunnen bestuderen. Voor iemand als Merian ging de religieuze fascinatie voor Gods schepping ongemerkt over in een ontembare drang tot wetenschappelijke observatie.²¹

Het controversiële maar ook invloedrijke cartesianisme aan de Nederlandse universiteiten versterkte natuurlijk de toch al aanwezige neiging onder de protestantse geleerden om via verzameling en observatie tot nieuwe inzichten te komen. Voor steeds meer cartesianisten stond de kennis van het “Boeck der Natuere” los van het geloof en was het niet langer voorbehouden aan de christenen. De vele ontdekkingsreizen hadden immers aangetoond dat ook andere culturen, ja zelfs heidenen, dit natuurboek konden lezen. Zo constateerde de zeventiende-eeuwse Haarlemse chirurgijn Wouter Schouten (1638-1704), die lange tijd in Azië rondreisde:

selfs de Heydenen met een ootmoedige verwondering hebben uytgeboesemt en beleden, dat er een Opperste Godtheyt was, welckers heylige en aenbiddelijcke Majesteyt, niet alleen in sijn groote en menighvuldige Wonderwercken, maar ook, ja selfs tot in de alderminste Schepseltjens konden werden gesien en aangemerckt.²²

Deze gewaarwording moet ook in de Republiek tot een substantieel omdenken over Gods schepping hebben geleid.

Anders dan de wetenschappelijke horti, komt de politieke rol van tuinen nog het best tot uiting in de grote vroegmoderne paleistuinten van de Europese vorstenhuizen. Het bekendste

voorbeeld is natuurlijk de *Jardin du Roi* in Versailles. Deze omvangrijke paleistuin toonde aan dat de Franse koning niet alleen in staat was om heel de schepping in microkosmos te reproduceren, maar liet ook zien dat hij die volledig naar zijn hand kon zetten. Deze wereld *in* de tuin was een vingerwijzing hoe men ook de echte wereld zou gaan besturen. De manier waarop de grote variëteit aan aanwezige planten werd gemanipuleerd en in strakke perken werd geordend, symboliseerde de territoriale claim van de vorst over zijn rijk. Ook in de rest van het rijk, rondom de koninklijke buitenposten, werden naar het voorbeeld van Versailles, formele, classicistische tuinen aangelegd van waaruit grote stukken land werden opgemeten, ontgonnen en opnieuw geordend. Hiermee etaleerden deze tuinen niet alleen de koninklijke macht maar, meer in het algemeen, ook het rationele management van land. Vaak beschikten de koninklijke Franse tuinen eveneens over grote horti, orangerieën en *potagers* waar, net als in de horti van de Republiek, steeds weer nieuwe variëteiten uit de periferie van het rijk werden geïntroduceerd. Ook de paleistuinten fungeerden op die manier als grote botanische laboratoria ten behoeve van de agrarische ontwikkeling. Vanuit deze filosofie van *mesnagement* waren agrarische welstand en het morele gezag van de koning onlosmakelijk met elkaar verbonden.²³

Zij het op kleinere schaal, speelden in de Republiek de stadhoudelijke tuinen een vergelijkbare rol. De positie van Versailles als botanisch laboratorium werd ingenomen door de al in de jaren dertig van de zeventiende eeuw door Frederik Hendrik aangelegde tuin van Honselaarsdijk nabij Den Haag. Van hieruit werden nieuwe exotische planten uit alle delen van de wereld geïntroduceerd en werden ook andere vorstelijke tuinen van nieuwe aanplant voorzien. Het beste Nederlandse voorbeeld waar de paleistuin het meest direct gerelateerd werd aan politieke propaganda was echter de door Willem III aangelegde tuin van Het Loo. In deze tijd ontstond de op Italiaanse en vooral Franse leest geschoeide Hollandse tuinstijl met zijn relatief kleine, besloten karakter en zijn vele waterlopen. Dankzij de politiek-militaire successen van de *Glorious Revolution*, de vooraanstaande

Nederlandse botanie en, wederom, de productieve Nederlandse uitgeverwereld, vond deze wat meer besloten Hollandse tuin ook internationaal navolging, vooral in Engeland maar ook in de Nederlandse overzeese bezittingen.²⁴

Ligt in deze paleistuinen de nadruk op de politieke symboliek, net als eerder bij de horti zien we dat ook hier religieuze en zedelijke voorstellingen samenvallen met het economische nut. Werd in de horti het Boek der Natuur aan de botanische en medicinale ontwikkeling gepaard, in de paleistuinen ging goed rentmeesterschap voor Gods schepping samen met het streven naar agrarische expansie. In beide gevallen blijft de paradijsvoorstelling van belang, maar zien we in de zeventiende eeuw ook dat het religieus-morele aspect wat meer op de achtergrond raakt ten faveure van een steeds sterker wordende wetenschappelijke benadering.

8 De combinatie van zedelijk idealisme, nut en in toenemende mate ook wel wetenschappelijke nieuwsgierigheid komen in de Republiek niet alleen tot uiting in de universitaire horti en de stadhouderlijke paleistuinen, maar vooral ook in de vele buitenplaatsen zoals die door de nieuwe Hollandse en Utrechtse regentenklasse worden ontwikkeld langs de rivieren Spaarne, Amstel en Vecht. Voor de stedelijke nieuwe rijken voltrekt zich in deze relatief kleine ensembles van huis, tuin en landerijen het ideale buitenleven. Zoals de tuinhistoricus Eric de Jong het zo elegant schrijft: “ieder voor zich schonken ze een nuttig en eerlijk vermaak, brachten ze zowel profijt als sier en inspireerden ze tot godsdienst en deugd”.²⁵ In het tweede deel van de zeventiende eeuw, voegt zich daarbij het streven om in de buitens zoveel mogelijk nieuwe plantsoorten te introduceren, deels uit nieuwsgierigheid en praktisch nut, maar vooral ook uit een behoefte om op kosmopolitische wijze de nieuwe welstand en een welhaast aristocratische status te etaleren.

Zoals in idyllische hofdichten bezongen door de regent-*cum*-dichters Constantijn Huygens en Jacob Cats, heren respectievelijk van de buitens Hofwijck bij Voorburg en Sorghvliet bij Den

Haag, vertegenwoordigde het buitenleven een dubbelideaal van natuur en kunst. De kunst ordent de natuur en strekt haar tot voordeel, of zoals Vondel schreef in 1658 over de transformatie van de schrale en barre s’Gravenlandse hei tot vruchtbare velden met buitenplaatsen en tuinen: hier “komt kunst Natuur te baat, en kan haar leren / Wat landbouw, arbeid en zorgvuldigheid vermag”.²⁶ Net als bij de Franse paleistuinen, werd ook de aanleg van de buitenplaatsen primair beschouwd als een agrarische bezigheid waarbij ook landmeetkunde en mathematiek een voorname rol speelden. Dat laatste gold eens te meer voor de Republiek met zijn grootschalige droogleggingen van Beemster-, Purmer- en Schermerpolders. Net als bij deze polders werd ook veelal in het geval van de buitens de natuurlijke wildernis omgetoverd tot mathematisch geordende lusthoven. De Mughals zouden dit winnen van nieuw land op de wildernis overigens meteen als een *noblesse oblige* herkend hebben.

In de bestaande literatuur over de Hollandse elites krijgen deze plotseling om zich heen grijpende tuinrage en de daarmee gepaard gaande aristocratisering niet de aandacht die deze verdienen en wordt nog te veel het stedelijke, mercantiele karakter van de regentenklasse benadrukt. Net als echter in Engeland, en later in de vroege Verenigde Staten, zag een deel van de politieke elite in de Republiek zich zelf het liefst, naar het voorbeeld van de Romeinse soldaatboeren, als kleine maar o zo enthousiaste agrarische ontwikkelaars die juist zingeving zochten in de meer praktische, agrarische ontwikkeling van hun buitens. Voor de Hollandse regenten was het tuinieren allerminst een bijzaak, maar een integraal onderdeel van een aristocratische levensstijl, gericht op het idyllische buitenleven van jacht en tuinaanleg waarvoor met zeer veel passie enorme bedragen werden uitgegeven. Dit wordt geïllustreerd door de beroemde tulpengekte van de jaren dertig van de zeventiende eeuw toen eindeloze speculatie de prijs van bepaalde varianten buiten iedere proportie deed opdrijven. In 1637 was de waarde van een handvol van deze plantjes, die ooit mede door Clusius uit het Midden Oosten waren geïmporteerd, zelfs gelijk aan die van een Amsterdams herenhuis! Voor veel kooplieden en

regenten was hun buiten meer dan een extravagante hobby, het was een verstandige investering en bovenal een prettige en zinvolle manier van leven.²⁷

Fungeerde de tuin in de Republiek als microkosmos van de door de compagnieën bereide wereld, voor de compagniesbewindhebbers gold toch vooral eerst het potentiële medicinale belang van de tuin. Goedkoper en effectiever dan het al maar op grote afstand aanleveren van medicijnen was het om ter plaatse medicinale kruiden te kweken. Hier konden specialisten bovendien gebruik maken van de lokale medicinale empirie. In het verlengde van deze politiek, ontwikkelde zich dan ook al snel een wereldwijd netwerk van botanici, medici en hun lokale informanten. In de tweede helft van de zeventiende eeuw, vormde dit wereldwijde botanische netwerk zelfs een machtige schaduworganisatie achter de schermen van het officiële compagniesbedrijf. Spin in dit botanische web was de machtige Amsterdamse regent en VOC-bewindhebber Joan Huydecoper (1625-1704), medeoprichter van de Amsterdamse hortus medicus (1682) en eigenaar van de weelderige buitenplaats Goudesteyn. Hij was tevens de patroon van Hendrik Adriaan van Reede tot Drakenstein (1636-1691), iemand die net als Huydecoper zijn machtige positie paarde aan een werkelijk hartstochtelijke liefde voor de botanie, zoals ook blijkt uit zijn beroemde twaalfdelige *Hortus Indicus Malabaricus*. Samen beschikten Huydecoper en Van Reede over een mondiaal patronage netwerk van gelijkgestemde, elkaar zaadjes toesturende tuinliefhebbers: van geleerde botanici zoals Arnold Syen in Leiden, Paul Hermann op Ceylon, Willem ten Rhijne in Japan, Andreas Cleyer in Batavia en Georg Everhard Rumphius op Ambon tot aan belangrijke bestuurders zoals Joan Commelin in Amsterdam, Simon van der Stel aan de Kaap en Johannes Camphuys in Batavia. Het mag dan ook niet verbazen dat Van Reede's "vrienden" Joan van Hoorn en Isaac de Saint-Martin door middel van het stichten van buitenplaatsen voorop liepen in de ontginning van de Bataviase Ommelanden. Dezelfde buitenplaatsen werden ook als openbare ontvangstruimte voor buitenlandse missies gebruikt. Soms werd om diplomatieke

redenen ter plekke een tijdelijke tuin aangelegd. In India liet in 1689 de VOC-gezant aan het Mughalhof, Johannes Bacherus, zelfs middenin het Mughal tentenkamp zijn eigen *charbagh* aanleggen, waarschijnlijk om op die manier de laatste Groot-Mogol Aurangzeb te paaien en een relaxed onderhandelingsklimaat te scheppen.²⁸

De koloniale tuin combineerde zo een veelvoud aan functies. Stond bij de horti van Recife, de Kaap, Colombo en Batavia het medicinale gebruik voorop, de particuliere buitenplaatsen op Ceylon en Java dienden vooral een sociale en soms ook diplomatieke functie. Beide werden bovendien gebruikt om te experimenteren met nieuwe gewassen die ook commercieel uitgebaat konden worden. Voor alle compagniestuinen gold dat de dienaren zich er even, alleen of in gezelschap, konden terugtrekken om te ontspannen. Op al deze wijzen werden de Nederlandse koloniale tuinen, ook weer net als die van de Mughals, belangrijke markeringspunten van verovering.

9

Het meest markante voorbeeld van een koloniale tuin die al deze elementen op een spectaculaire wijze met elkaar verenigde, was de tuin die gouverneur Johan Maurits van Nassau bij zijn Braziliaanse paleis Vrijburg liet aanleggen. Deze paleistuin kon bovendien beschikken over een hortus, een dierentuin en een museum met maar liefst driehonderd opgezette apen. Dit alles naar het voorbeeld van de Europese paleistuin, waar in een orangerie, menagerie of ambulacrum steeds weer nieuwe exotische planten, dieren en objecten uit het koloniale rijk werden verzameld, deels ter expositie, verwondering en vermaak, deels ter nadere bestudering ten behoeve van medische en botanische toepassingen. Babur zou er helemaal in zijn element zijn geweest.

Vergelijken we de rol van de tuin in het expansieproces van de Mughals en de Nederlanders dan vallen een aantal verschillen in het oog. Laat ik er hier één noemen. Voor de Mughal expan-

sie in India was de aanleg van tuinen vanuit politiek, militair en propagandistisch oogpunt cruciaal. Dit geldt in veel mindere mate voor de Nederlandse expansie overzee. Heel anders dan de postnomadische prins Babur, wilde de burger Jan Pieterszoon Coen geen *tuinen* maar *steden* stichten. Voor de tuin gold in eerste instantie het medicinale, na verloop van tijd ook het botanische en economische nut. Krijgt het laatste de overhand dan kon zij zelfs uitgroeien tot plantage. De verschillen tussen de Mughal en Nederlandse tuinen zijn echter niet wezenlijk en komen voort uit het wisselende gewicht dat aan de verschillende functies van de tuin gehecht kan worden.

Naast de verschillen zijn er vooral overeenkomsten. Dat geldt zeker voor de wereld van de vorstelijke hoven. Het spectaculaire tuinenproject van Johan Maurits in Brazilië staat eigenlijk veel dichterbij de leef- en denkwereld van Babur dan bij die van Coen. Dit herinnert ons er aan dat er in de vroegmoderne tijd, dwars op de verschillen tussen Oost en West, transregionale verbanden bestaan: in dit geval die tussen de vroegmoderne hoven. Verder valt op dat tuinen voor zowel de Mughal als de Nederlandse elite een belangrijk statussymbool vormden. Beide hadden grote waardering voor het zogenaamde buitenleven waar kunst en natuur elkaar ontmoetten, waar mensen zich konden terugtrekken voor contemplatie, maar ook voor spel en vermaak. Veel meer dan de stad, en meer dan het hof, was de tuin een voor iedereen herkenbare plek – tegenwoordig zouden we in globaliseringsjargon spreken van een *no-place* – en daardoor een ideale locatie voor wetenschappelijke en culturele uitwisseling. Dit geldt zowel voor de *symposia* van Babur in Adinapur als voor het bonte gezelschap in de Compagniestuin van Cochin, waar onder leiding van de protestantse aristocraat Van Reede intensief werd samengewerkt door onder andere een gesjeesde spinozist, een geschoeide karmeliet en talrijke lokale geleerden van geletterde brahmanen tot ervaringsdeskundigen uit de lagere kasten. In beide gevallen nodigde de tuin uit tot observatie van de natuur, al dan niet als tweede goddelijke openbaring. De natuur kon eenheid scheppen in de godsdienstige verscheidenheid; wellicht geen aantrekkelijk

voortzicht voor de talrijke orthodoxe theologen die zowel het Mughalrijk als de Republiek telde, maar wel degelijk een constructieve gedachte voor de naar politieke stabiliteit hunkerende bestuurders. Deze gedachte was een uiting van een veel bredere zestiende- en zeventiende-eeuwse naturalistische beweging die via de tuin de Mughals met de Nederlanders verbond. Deze vroegmoderne naturalistische gelijkstemmigheid uitte zich ook op andere terreinen, zoals in de literatuur, de poëzie en de wetenschap, maar toch vooral in de schilderkunst en de betrekkelijk tolerante, kosmopoliete denkkaders van de bestuurlijke elites in Mughal India én Nederland aan het einde van het eerste millennium van de islamitische jaartelling.²⁹ Wellicht moge deze aangename gedachte u troost bieden wanneer u, gezegend met een eigen tuin, staat te zwoegen om die weer eens winter- of zomerklaar te maken.

Dan kom ik toe aan mijn dankwoord. Waar zou ik zijn zonder de warmte en de steun van mijn overleden vader, mijn moeder, mijn echtgenote Marianne en onze zoon Willem? Ik zou wellicht meer tijd hebben gehad om meer boeken te schrijven, maar het doorzettingsvermogen en de inspiratie zouden ontbreken.

Zoals mijn tweezijdige leeropdracht al suggereert, komt mijn academische bestaan voort uit de verbintenis van twee verschillende wetenschappelijke tradities. Laat ik beginnen met de koloniale geschiedenis.³⁰

Waarde Rietbergen, beste Peter, bij jou is het allemaal begonnen. Jij gaf me het vertrouwen, stuurde mij overzee en naar Leiden, en de Nijmeegse kerken moeten inmiddels zwart zien van de kaarsjes die je voor mijn welzijn in het Leidse hebt opgestoken. Ik beschouw het als een wonderlijke speling van het lot dat ik nu vanuit Leiden wederom intensief met je mag samenwerken in het al genoemde Horizon-project.

Bij aankomst in Leiden in 1985 werd ik getroffen door de dynamiek van het door Henk Wesseling opgerichte IGEER: het Instituut voor de Geschiedenis van de Europese Expansie en de Reacties daarop. De drijvende krachten achter dit instituut met de rare naam waren Piet Emmer, Leonard Blussé en later zeker ook Wim van den Doel. Piet Emmer wil ik er nu graag uitlichten omdat ik buitengewoon plezierig met hem heb samengewerkt in het boek *Rijk aan de rand van de wereld* dat direct na afloop van deze oratie het licht zal zien. Waarde Emmer, beste Piet, ik ben je zeer erkentelijk voor je spontane instemming om ook *jouw* boek te mogen gebruiken om *mijn* oratie op te luisteren.

Waarde Blussé, beste Leonard, het is al eerder gezegd, maar ook ik heb me veel en vaak aan jou geërgerd. Over de redenen hoef ik hier niet uit te wijden. Toch ben ik bij aankomst in Leiden meteen gevallen voor je charme en je werkelijk tomeloze enthousiasme. Jij zag mij nauwelijks staan en menig blauwtje heb ik moeten lopen. Pas na een mondeling tentamen van wel 3500 pagina's die je ook nog eens in samenvatting vooraf wenste te ontvangen, was je bereid om mij enigszins serieus te nemen. Ik voel me nu, meer dan 25 jaar later, buitengewoon vereerd dat ik jouw fantastische werk voor IGEER, TANAP en ENCOMPASS in de vorm van COSMOPOLIS mag voortzetten.³¹ Het vooruitzicht dat ik dit samen met geweldige collega's, zoals Alicia Schrikker, Marijke van Wissen, Carolien Stolte en vele anderen in het Instituut voor Geschiedenis mag doen, stemt mij vrolijk en optimistisch. Ik hoop oprecht dat je onze gang nog lang en veelvuldig met je inspirerende aanwezigheid op stellen zult zetten!

Die andere wetenschappelijke traditie waar ik uit ben voortgesproten is de studie van Zuid-Azië zoals onderwezen in het voormalige Instituut Kern en tegenwoordig in de gefuseerde opleiding Zuid- en Zuidoost Azië Studies. Hooggeleerde Heesterman, beste Jan, sinds mijn aankomst in Leiden heb jij je over mij ontfermd en heb ik me mogen optrekken aan jouw sprankelende en briljante geest. Waar anderen slechts chaos meen-

den te moeten waarnemen, zag jij via de paradox het verband. Als wereldhistoricus, maar met "ons" Indië als uitkijkpost, zal ik die paradoxen met me meedragen en nader proberen te detecteren. Ook hier zie ik uit naar de voortgezette samenwerking met vele collega's uit het Leiden Institute for Area Studies. Dit vanuit het besef dat zonder de Area Studies de wereldgeschiedenis geen toekomst heeft. Zeker voor deze Leidse wereldhistoricus is en blijft het devies: *think globally, act locally!*

Ten slotte een woord tot mijn studenten. Laten we opbreken en samen een nieuwe horizon zoeken. Een niet te stelpen hoeveelheid materiaal in steeds toegankelijke bibliotheken, archieven en digitale collecties staat ons ter beschikking. Meer dan ooit tevoren ligt voor ons historici de wereld aan onze voeten. Blijf derhalve niet mijmeren bij uw *Facebook*, laten we ophouden met dat doelloos *getwitter*. Om nog maar eens met Nietzsche te spreken: *Auf die Schiffe, ihr Studenten!* Maar laten wij ons nu eerst verpozen in de tuin van de Leidse academie.

Ik heb gezegd.

English abstract

Starting as the new professor for Colonial and Global History is like cheerfully disembarking for new *terra incognita*. In 1505, in the same exhilarating spirit of an *Aufbruch*, the young Turkish buccaneer Babur set out to conquer the wondrous world of India. In Adinapur, at the very gates of Hindustan, he built a garden to accommodate himself and his semi-nomadic entourage to recreate the ecological and cultural niche that he considered his home. Above all, the garden provided an important tool to forge love and loyalties among his and his successors' multi-ethnic and multi-religious following in Mughal India.

In a similar vein, Dutch overseas expansion and imperial cohesion was tremendously facilitated by the phenomenon of the Dutch garden, both in the metropolis and the colonies, ranging from the small medical and botanical horti, like the one in Leiden, to the private manors or huge courtly gardens, like the one of Prince John Maurice of Nassau in Brazil.

Investigating the colonial garden as a global phenomenon produces a fascinating comparative research agenda that may bring to light unexpected early-modern connections and commensurabilities in man's changing relationship to "nature" as most forcefully articulated in art and science.

Noten

- 1 Friedrich Nietzsche, *Die fröhliche Wissenschaft* (1882): Buch 4, 289.
- 2 De term werd voor het eerst gebruikt door Horace Walpole in 1754 naar aanleiding van het in 1722 in Londen gedrukte *Travels and Adventures of Three Princes of Sarendip* gebaseerd op het veel oudere Perzische *Hasht Bihisht* (Acht Paradijzen) uit 1301 van de Indo-Perzische dichter Amir Khusrau.
- 3 Johann Gottfried Herder, *Journal meiner Reise im Jahr 1769* (Stuttgart, 2002) 17-18.
- 4 Dit en de verwijzing naar Nietzsche en Herder zijn ontleend aan het werk van Rüdiger Safranski, *Romantik: Eine deutsche Affäre* (München, 2007) 17-28.
- 5 J. Slauerhoff, *Verzamelde gedichten* (Amsterdam, 2008) 523 (oorspronkelijk in *Een eerlijk zeemansgraf* uit 1936)
- 6 *The Baburnama: Memoir of Babur, Prince and Emperor*, vertaald, geredigeerd en geannoteerd door Wheeler M. Thackston (Washington D.C. en New York & Oxford, 1996) 145-145b [voortaan *BN*]
- 7 De redenen en de repercussies van deze terechte observatie hebben mijn vroege wetenschappelijke onderzoek gedomineerd. Zie mijn *The Rise of the Indo-Afghan Empire c. 1710-1780* (Leiden, 1994). Veel vragen resteren echter en in de toekomst hoop ik dit onderzoek in een veterinaire richting te kunnen voortzetten.
- 8 *BN*, 290b.
- 9 Voor Baburs karakter in historische context, zie mijn *Mughal Warfare: Indian Frontiers and High Roads to Empire 1500-1700* (London, 2002) 42-50. Verder baseer ik mij op de uitputtende studie van Stephen F. Dale, *The Garden of the Eight Paradises: Babur and the Culture of Empire in Central Asia, Afghanistan and India (1483-1530)* (Leiden, 2004).
- 10 Ontleend aan E.M. Forsters essay over Babur in *Abinger Harvest* (New York, 1936).
- 11 *BN*, 252.
- 12 *BN*, 232b.
- 13 Zie <http://hum.leiden.edu/history/eurasia>
- 14 Dale, *Garden of the Eight Paradises*, 310
- 15 Voor de pre-islamitische Indiase tuin, zie Daud Ali, 'Gardens in Early Indian Court Life', *Studies in History*, 19 (2003) 221-252. Vergelijk dit met de Perzische beeldspraak in H. de Bruijn, 'Some Strip of Heritage: Garden in Persian Poetry', in: L. Tjon Sie Fat en E. de Jong (red.), *The Authentic Garden: A Symposium on Gardens* (Leiden, 1991) 123-130.
- 16 Mijn idee van de Japanse tuin is vooral gebaseerd op de studies van Wybe Kuitert, *Themes in the History of Japanese Art* (Honolulu, 2002) en T. Keirstead, 'Gardens and Estates: Medievality and Space', *Positions* 1/2 (1993) 289-320, alsmede de gesprekken die ik hierover mocht voeren met collega Ivo Smits. Voor verwante ideeën in de boeddhistische tuin, zie G. Schopen, 'The Buddhist "Monastery" and the Indian Garden: Aesthetics, and the Siting of Monastic Establishments', *Journal of the American Oriental Society*, 126, 4 (2006) 487-505.
- 17 Voor China, zie o.m. de bijdragen van Maggie Keswick, 'An Introduction to Chinese Gardens' (189-96) en Craig Clunas, 'Ideal and Reality in the Ming Garden' (197-206), in: L. Tjon Sie Fat en E. de Jong (red.), *The Authentic Garden: A Symposium on Gardens* (Leiden, 1991).
- 18 Het volgende stuk over de Nederlandse tuin is ook terug te vinden in de meteen na afloop van deze oratie te verschijnen monografie: Piet Emmer en Jos Gommans, *Rijk aan de rand van de wereld: Geschiedenis van Nederland overzee 1600-1800* (Amsterdam, 2012).
- 19 R. Drayton, *Nature's Government: Science, Imperial Britain, and the 'Improvement' of the World* (New Haven en Londen, 2000) 3-25.
- 20 M. Morford, 'The Stoic Garden', *Journal of Garden History* 7 (1987) 151-175.
- 21 N.Z. Davis, *Women on the Margins: Three Seventeenth-century Lives* (Cambridge Mass., 1995) 140-202.
- 22 E. Jorink, *Het Boeck der Natuere: Nederlandse geleerden en de wonderen van Gods schepping 1575-1715* (Leiden, 2006) 34.

- 23 Chandra Mukerji, *Territorial Ambitions and the Garden of Versailles* (Cambridge, 1997).
- 24 J. D. Hunt, "But who knows what a Dutch Garden is?' The Dutch Garden in the English Imagination', in: J. D. Hunt (red.), *The Dutch Garden in the Seventeenth Century* (Washington, 1990), 175-206; D. Jacques, 'Who knows what a Dutch Garden is?' *Garden History* 30 (2002) 114-130.
- 25 Zie voor een prachtig overzicht van deze thematiek: E. de Jong, *Natuur en kunst: Nederlandse tuin- en landschapsarchitectuur, 1650-1740* (Amsterdam, 1995)
- 26 E. de Jong, *Natuur en kunst*, 38.
- 27 Als bewoner van de Historische Buitenplaats Asten mag ik hier deels uit eigen ervaring spreken. De afgelopen jaren heb ik mij als rentmeester, samen met de andere bestuursleden van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten, ingespannen voor het onderzoek naar, het behoud en de verdere ontwikkeling van kasteeltuinen en kasteellandschap. Zie J. Gommans, 'Kasteel Asten: *l'histoire se répète*', *Historische Woonsteden en Tuinen*, 156 (2007) 18-21. Zie ook de website van de Stichting Behoud Kasteelerfgoed Asten: www.kasteelasten.nl.
- 28 Pauline Lunsingh Scheurleer en Gijs Kruijtzter, 'A Golkonda Artist portrays a Dutch Ambassador in 1689', *Arts of Asia*, 35,3 (2005) 48-60.
- 29 Een eerste voorzichtige aanzet voor het onderzoek naar deze gelijkstemmigheid biedt mijn 'Nederlandse schilders in de Oost: Een hypothese', in Alicia Schrikker en Thomas Lindblad (red.), *Het verre gezicht: Politieke en culturele relaties tussen Nederland en Azië, Afrika en Amerika. Opstellen aangeboden aan prof.dr. Leonard Blussé* (Franeker, 2011) 66-88.
- 30 De eerste leerstoel Koloniale (en Zendings)geschiedenis in Leiden werd bekleed door J.E. Heeres van 1902-1918, waarna zijn positie werd overgenomen door H. Th. Colenbrander (1918-1925) en N.J. Krom (1925-1942). Na WO II werd de leerstoel niet gecontinueerd (al was er sprake van een nieuwe, door T.H. Milo ingevulde leerstoel in de Zee-geschiedenis die tot 1960 bleef bestaan). In 1970 is er iets van een herstel wanneer mevrouw M.A.P. Meilink-Roelofs wordt aangesteld tot bijzonder hoogleraar in de Geschiedenis van de West-Europese Expansie. Deze "bijzondere" traditie "vanwege het Leids Universiteits-Fonds" wordt in 1977 voortgezet door C. Fasseur (tot 1986). In 1998 krijgt de leeropdracht weer een andere gedaante in de vorm van de leerstoel Geschiedenis van de Europees-Aziatische Betrekkingen, bekleed door J.L. Blussé van Oud Alblas. Mede dankzij zijn inspanningen is er nu weer sprake van een ordinariaat voor de Koloniale Geschiedenis en de Wereldgeschiedenis.
- 31 Zie <http://hum.leiden.edu/history/cosmopolis>.

PROF.DR. JOS J.L. GOMMANS (VENLO, 1963)

Jos Gommans studeerde Geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen en de Universiteit Leiden. In 1993 promoveerde hij in Leiden op het proefschrift “Horse-traders, mercenaries and princes: The formation of the Indo-Afghan empire in the eighteenth century”. Van 1993 tot 2011 doceerde hij Geschiedenis van Zuid-Azië bij de Opleiding Talen en Culturen van India en Tibet. Hij is de auteur van *The Rise of the Indo-Afghan Empire* (Leiden, 1994), *Mughal Warfare: Indian Frontiers and Highroads to Empire 1500-1700* (Londen, 2002) en (samen met Piet Emmer) *Rijk aan de rand van de wereld: De geschiedenis van Nederland overzee 1600-1800* (Amsterdam, 2012). Van 2006 tot 2010 voerde hij de hoofdredactie over het tijdschrift *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. Daarnaast redigeerde hij een zestal boeken en produceerde hij twee atlassen en een onderzoeksgids op het gebied van de VOC-geschiedenis. Sinds september 2011 leidt hij samen met drie collegae een groot NWO-Horizon project over vroegmoderne Euraziatische imperia. Op 1 juli 2011 werd hij benoemd tot gewoon hoogleraar Koloniale Geschiedenis en Wereldgeschiedenis aan de Universiteit Leiden.

Universiteit Leiden